

Архивите говорят. Документи за горянското движение (1944–1956 г.)

Недялка Ранева, Елена Бугарчева

Характерен белег на нашето съвремие е повишеният интерес към социално-икономическите и политически промени у нас след 09.09.1944 г., конкретните условия, при които те са протекли и реакцията на българския народ към наложените промени. Като съжаление и своего рода упрек може да се приеме наложеното сред обществото мнение, че, за разлика от германците, унгарците, чехите и поляците, в България няма масова съпротива срещу налагането на болшевизма у нас.

Публикуването на документалния сборник “Горяни” том 1 (1944–1949 г.) през 2001 г.¹, както и подготовеният за печат документален сборник “Горяни” том 2 (1949–1956 г.), издания от поредицата “Архивите говорят” на ДА”Архиви”, е обусловено именно от задачата да се отговори на интереса сред обществеността към близкото ни минало.

Документите за горяните, съхранявани основно в Архива на МВР (до скоро строго секретни), а също и в ЦВА и ЦДА, са свидетелства за съпротивата, след деветосептемврийския преврат през 1944 година, срещу налагането на социален и политически модел на управление, който влиза в противоречие с очакванията на немалка част от българското общество. Публикувани за първи път, документите в двата сборника проследяват събитията от септември 1944 г. до 1956 г. В докладите, рапортите и справките на сътрудниците на ДС, в протоколите от разпитите на задържаните, в документите от следствените и съдебните дела се съдържат данни за причините за възникването на горянското движение, за неговия характер, програмни цели, въоръжение и тактика, как то се развива при насилственото налагане на еднопартийната власт. Успоредно с това от забравата излизат и хората, участници в това движение, разкрива се тяхната политическата

¹ Горяните. Сборник документи. Т. 1. (1944–1949), “Архивите говорят”, т. 16. С., 2001.

принадлежност, имотно състояние, образование, става ясно и защо те не са могли да осъществят своите цели и задачи.

За възникването на горянското движение и горянските чети, за въоръжението и тактиката, която те прилагат в своята дейност, за хората, участници в движението оценката, в документите от разузнавателните служби, прокуратурата и съда, е едностранчива. Това е породено от факта, че дознанието, прокуратурата, съдът служат единствено на интересите на едностранната власт. Представено от класово-партийни позиции движението се характеризира като “политически бандитизъм”, а участниците в него – като “бандити”.

Кои са всъщност горяните – престъпници, бандити, терористи, герои? За едни са престъпници, защото са престъпили, нарушили законите на установената след 9 септември 1944 г. власт; и бандити, защото са членове на една обособена група – “банда”, с обща цел и задачи. Те са и терористи, защото използват наказателни операции, макар и не с цел мъст, а за защита и самоотбрана, за оказване натиск върху местните органи на властта и на партията за ограничаване на техните репресивни действия. А за други са патриоти и герои, защото са дръзнали да изкажат с думи или действие своето отрицателно отношение към налагането на един чужд, “съветски модел” на управление, опълчили са се срещу посегателството върху българската идентичност, на установените от векове традиции, обичаи и вероизповедания в България. Както отбелязва проф. Диню Шарланов, един от първите изследователи на горяните, идеята и целта на движението е “да се попречи на болшевизацията на България и да се защити традиционната наша държавност, да се запазят народните ни обичаи и традиции от обезличаване”.²

Оценките са различни, но в случая важното е, че тези хора са съществували и са заявили с действия своето несъгласие с настъпилия след 1944 г. режим в страната ни.

Няма да се спираме на социално-икономическите и политически промени у нас след 09.09.1944 г., които обуславят възникването на горянското движение – те са ясни. В настоящето съобщение ще се опитаме да ви

² Шарланов, Д. Горяните. Кои са те?. С., 1999.

запознаем с разсекретените документи, с които разполагаме по темата “горянско движение”, такива каквито са открити в Архива на МВР, в ЦВА и ЦДА. До колко те реално представят събитията в тези смутни за България години оставаме на преценката на читателите.

Често задаваните въпроси за съпротивата на българския народ срещу налагането на новия модел на управление в страната след 9 септември 1944 г. са предимно статистически: колко е броят на нелегалните организации и горянски чети, колко хиляди души са горяните, какъв е размахът и силата на това съпротивително движение? Отговор на тези въпроси намираме преди всичко в докладите на служителите на ДС. Те показват ясно, че движението има масов характер и властта е “изплашена” и се подготвя за борбата за ликвидиране на горянското движение. За тази цел е създаден и работи от м. май 1947 година специален отдел - отдел I ДС при ДДС – за борба с контрареволуцията” със следната структура:³

“отделение “А” – 7 групи, които имат за задача да водят борба с контрареволуционните елементи из средите на партиите, влизаци в ОФ (с изключение на БКП) и опозиционните партии – БЗНС – Н. Петков и РСДП (о).

отделение “Б” – 5 групи със задача да водят борба с разтурените фашистки организации, бивши полицаи, офицери, троцкисти, анархисти и др.

отделение “В” – 8 групи със задача да водят борба с контрареволуционните елементи из средите на младежта, интелигенцията, духовенството, държавния апарат и др.”

По решение на ПБ на ЦК на БКП със заповед от м. април 1950 г. се създава специален отдел XII към ДС – “за борба срещу политическия бандитизъм и тероризъм в страната”.⁴ Със следната структура:

“отделение I – води на контрол всички разработки по линията на бандитизма и терора в страната;

отделение II – бойно оперативно, като води всички разработки на действащите в страната активни “бандитски” групи, създава агентура,

³ Горяните. Сборник документи. Т. 1. (1944–1949), “Архивите говорят”, т. 16. С., 2001. Док. № 6 и док. № 10.

⁴ АМВР, Историческа справка към ф. 13, оп. 1.

изпраща такива в чужбина, ръководи реализацията по ликвидиране на горянските чети и отделни четници;

отделение III – занимава се с издирването и залавянето на всички “опасни политически престъпници”, минали в нелегалност, с неустановено местоживееене.”

Видно е, че е създаден огромен репресивен апарат. Той формира и действаща агентурна мрежа. Особеното и същественото за нея е, че в болшинството си тя из средите на т.н. “вражески елементи”. В агентурната система се появява и една твърде важна съставка, наречена “Разработка” и “реализация на разработката” или на кратко “реализация”. По възприетия принцип в службите на ДС такава разработка се прави на всяка нелегална организация, на всяка горянска група или на отделни лица.

Данните от реализираните агентурни разработки са и основата да се правят изводи за съпротивата, в частност горянското движение - за горянските групи, за хората, участници в движението, за техните помагачи и съмишленици, да се види и отношението на обикновеният човек, преди всичко на хората от селата към горяните.

Публикуваните документи в сборниците не правят анализ на дейността на ДС, чрез тези документи се цели да се разкрият причините за неуспеха на горянското движение, причините довели до неговото ликвидиране в края на 1956 г. Трудно е да се определи с точност броя на горянските групи и на участниците в горянското движение. Но на вниманието на обществеността сборниците предлагат документи на по-значимите, по-характерните горянски групи и личности. В тези документи се съдържат данни за социално-икономическата база на съпротивата, програмните ѝ цели и нейният национален и народен, свободолюбив характер.

Достояние за българската общественост стават и имената на хората, участници в движението, тяхната политическа принадлежност, имотно състояние, образование. Показват се и причините, поради които те не са могли да осъществят своите цели и задачи.

Непосредствено след 09.09.1944 г. се създава легална политическа опозиция в страната. През 1947 г. със Закона за ликвидиране на

опозиционните партии, след отнемането на легалните възможности за борба, се възприемат нелегални форми, като се създават нелегални организации и нелегални въоръжени групи – горянски. Горянското движение възниква спонтанно в отговор на заливащите страната репресии без център, без инструкция от чужда държава или от българска политическа организация. Първите горянски чети се създават през пролетта на 1945 г. и действат в районите, откъдето са и самите горяни, без да имат връзки и да търсят такива с други нелегални групи.

Движението ”минава през два периода на развитие: първият обхваща годините от 1944 до 1949 , а вторият от 1950 г. до 1956 г. и в две направления: вътрешен и външен “задграничен “политически бандитизъм”.⁵

Документите в сборник “Горяни” т. 1 отразяват събитията непосредствено след 09.09.1944 г. и дават сведения за горянското движение и развитието му до 1949 г. Подбраните документи се отнасят за по-значимите горянски групи и личности, което не отрича ролята на останалите, които не са намерили място в публикуваните документи. Кои са горянските групи, включени в т.1?

КЮСТЕНДИЛСКА ГРУПА

Непосредствено след 09.09.1944 г. в Кюстендилска околия и особено в пограничните райони минават в нелегалност около 30 души, които се движат поединично или на много малки групи, без да предприемат каквито и да е било въоръжени действия. Грижат се преди всичко за създаване на широка мрежа от помагачи, ятаци и връзки и за набавяне на храна. Тези групи стават и базата за формирането през м. юни 1945 г. на горянска група, която се именува бригада “Г. М. Димитров” в състав от 11 души и ръководител Иван Йорданов Лешников, въоръжени са с 3 автомата, пушки, пистолети и бомби. През м. септември численият състав на групата нараства на 19 души, а през октомври 1945 г., достига до 27-28 души. През м. септември службите на ДС предприемат акция за ликвидирането на групата. Арестуваните са изпратени

⁵ Пак там, ДС – 451 Разповерено.

на съд през м. април 1946 г., пред съда са изправени 63 души – четници, помагачи, ятаци. Издадени са 4 смъртни присъди, а останалите обвиняеми са осъдени на различни срокове на строг тъмничен затвор.

Кюстендилската горянска група фактически поставя началото на организираната съпротива срещу налагането на един чужд, “съветски модел” на управление.

СВЕТИВРАЧКА ГРУПА

Най-голямата по числен състав и най-добре организирана горянска група през 1948 г. е Светиврачката с ръководител Герасим Тодоров. Същият минава в нелегалност през м. март 1947 г. заедно с още 2-ма свои съидейници. Групата си поставя за цел да създаде силно съпротивително движение в Пиринския край. Времето от зимата на 1947 до пролетта на 1948 г. преминава в увеличаване броя на горянската чета и в укрепване на помагаческата база. Добре въоръжени с пушки, пистолети, бомби и бинокли, горяните наброй 41 души действат в района на Светиврачка /Санданска/ околия, като в селата на околията те успяват да създадат широка мрежа от помагачи, свръзки и ятаци. В писмо на Герасим Тодоров с обръщение “Влахински комунисти” се откриват причините за съпротивителната борба, а така също и разбиранията на горянската група за тактиката и целите на борбата “...аз не съм напуснал като разбойник, а като недоволен от начина ви на управление, като благодарение на такива като вас, далеч надминава фашисткия режим..... “ и “..кавалерско заявявам, че вече милост не раздавам, с каквато мярка мерите, с такава ще ви меря, тоест на семейството ми посегнете, със семейства ще се справям...”.⁶ Групата е ликвидирана окончателно през м. април 1948 г. В справка на ДС четем “Задържани горяни, ятаци и връзки по време на акцията и след нея всичко 131. От тях на съд ще бъдат предадени към 80 човека...., на лагер с по-слаб компрометиращ материал – 27. Освободени – 31.”⁷ В

⁶ Горяните. Сборник документи. Т. 1. (1944–1949), “Архивите говорят”, т. 16. С., 2001. Док. № 68.

⁷ Пак там, док. № 89.

документите за уличените ятаци, връзки и помагачи, в списъците, изготвени от сътрудници на ДС откриваме имената на 20 души, членове на БРП(к).⁸

АСЕНОВГРАДСКА ГРУПА

През м. август 1947 г. в м. Имарет дере, край Смолян се създава нелегална организация под името “Национал-християнски кръст” с около 300 души членски състав. Организацията си поставя за задача да се започне изграждането на нелегални организации в Асеновградска околия и подготовка за въоръжена борба. В края на м. дек. 1947 г. се формира въоръжена горянска група в състав от 28 души. За командир на групата е избран Христо Янчев Бузов, а за заместник командир Никола Илиев Георгиев. Общо четата е въоръжена с 2 автомата, 19 пушки, 7 пистолета, 14 бомби, 936 патрона за пушки, 268 за пистолети, 50 кг взрив, 326 капсули за взрив и 6 кг фитил за взривяване. Горяните се снабдяват с храна, дрехи и оръжие от своите помагачи и от членове на организацията.

През януари 1948 г. службите на ДС провеждат пълна мобилизация за разкриване и унищожаване на нелегалната организация, извършват се блокади, засади, претърсвания, използва се агентура за установяване местонахождението и движението на горяните. В края на м. март 1948 г. групата е ликвидирана. Според отчет на ДС по “реализацията” на Асеновградската нелегална организация и чета има данни за образувани 2 съдебни дела, осъдени са 139 души, на смърт са осъдени 13 души, 3 –ма на доживотен затвор, 63 са изпратени на лагер, а останалите на различни срокове строг тъмничен затвор. В отчета са обявени в неизвестност 5 човека, успели да се спасят от блокади и засади. Успелите да се спасят горяни правят опит отново да създадат въоръжена група в Асеновградско, която е разкрита и ликвидирана през есента на 1950 г.

СТАРОСЕЛСКА ГРУПА

В началото на 1948 г. се създава нелегалната организация “Първа Средногорска зелена гвардия – Никола Петков”, която обхваща селата на

⁸ Пак там, док. № 91.

Пловдивска, Пазарджишка, Карловска и Панагюрска околии. Членовете на организацията извършват усилена подготовка за водене на въоръжена съпротива. Събират оръжие, храни, дрехи, лекарства и др. и ги изнасят на съхранение в Староселския балкан. Едновременно с тази си дейност членовете на нелегалната организация сформира и горянска група от 7 души с командир Иван Тосев /Горан/. В края на м. април с.г. се извършва “реализация” на нелегалната организация, арестувани са нейни членове, успелите да избягат 6 души се присъединяват към горянската група и така общия брой на групата достига до 13 човека. През м. юни 1948 г., вследствие на активна разработка и нейната реализация от органите на ДС, нелегалната организация е напълно разкрита и са задържани 60 човека, а горянската група – разгромена. Гледани са два процеса – в Пазарджик, на областен съд са предадени 14 човека, от тях 11 са осъдени на различни години строг тъмничен затвор, а 3 са признати за невинни. Вторият процес е гледан в Пловдив, на областния съд са предадени 45 човека, от тях 2 осъдени на смърт, останалите на различни години строг тъмничен затвор и въдворени в ТВО.

В том 1 на документалният сборник “Горяни” е отредено място и на по-малки, но характерни с дейността си групи като тази на Маню Попов, действала в района на Хасковски окръг, нелегалната групата на Иван Джолев с район на действие около Банско, групата на Гичо Тодоров Пенев, действаща в Ямболска околия и др. Макар и малки (с по 2-3 души четници), прави впечатление, от резултатите по техните реализации, че тези групи имат широка мрежа от ятаци и помагачи, подържат се от голям брой от населението в местата, където е района им на действие.

През периода 1944–1949 г. в страната се формират и действат и българо-мохамедански (помашки) групи, предимно от пограничното ни население. Такива са: групата на Али Риза Кехайов в състав от 17 човека, с район на действие – Неврокопска околия (Гоцеделчевско); в Неврокопско действа и група от 21 души начело със Сюлейман Мустафов Павлов (Парчо); групата на Атем Якупов Гуйгов “Капитан Атем” в състав от 17-19 човека, действаща в района на Асеновградска околия; групата от 23 човека на Фаик Халилов Газиев, която също действа в района на Неврокоп. Характерно за

помашките групи е бягството им зад граница и периодичното им преминаване на българска територия. Освен с пропаганда срещу управляващата власт, с организиране на бягства на свои роднини и близки, групите се занимават и с отвлечане на добитък и прекарването му на гръцка територия.

В документалния сборник “Горяни” т. 1 има приложени снимки на участници в горянското движение, които се публикуват за първи път и фото-факсимилета на два от документите, поместени в сборника.

Подготвеният за печат том 2 от документалния корпус “Горяните” - 1949-1956 г. продължава разкриването на нови свидетелства за горянското движение. И в него по-голяма част от документите ще станат за първи път достояние на широката публика.

Позовавайки се на доклада от МВР до ЦК на БКП ще видим, че проявите на горянските групи през разглеждания период за официалната власт вървят по две линии – “Едната от тях, по линията на чуждото, вражеско разузнаване и се провеждат посредством емигрантски вражески централи зад граница. Другата – върви по линията на преминали по различни поводи в нелегалност вражески елементи и действия на местна почва без връзка зад граница.”⁹

Документите в том 2 разглеждат онази група от българското население недоволено от властта, която “върви по линията на преминали по различни поводи в нелегалност вражески елементи и действат на местна почва без връзка зад граница.” Кои са горянските групи поместени в документалният сборник?

ГОРЯНСКАТА ГРУПА В ПАЗАРДЖИШКА ОКОЛИЯ

През пролетта на 1949 г. в Пазарджишка околия се образува нелегална организация, която се нарича “Съюз на свободните войни” /ССВ/. Организацията си поставя за задача да работи сред населението и да го настройва срещу установената власт, за проваляне на държавните доставки, срещу колективизацията и образуването на ТКЗС. Формирането на горянска чета е главната, основна задача на организацията и такава е създадена през

⁹ АМВР, ф. 13, оп. 1, а.е 796.

лято на същата година с командир Спас Асенов Иванов. До началото на 1950 г. тя достига 12 четника, които са предимно средни и бедни селяни. Политическата им принадлежност е разнообразна – членове на БЗНС (Н. Петков) и ЗМС (Сърбински), привърженици на ВМРО (Ив. Михайлов) и безпартийни. В началото на 1950 г. четниците се придвижват от едно населено място към друго и създават в селата на Пазарджишка околия широка мрежа от ятаци, помагачи и симпатизанти. Свързват се и с членове на нелегалната организация в Ямболска околия наречена “Оранжева партия”. В началото на есента на с.г. горянската групата е разкрита и ликвидирана, при проведената “реализация” на горяните 3 от четниците са убити, 5 - заловени, а 4 –ма успяват да се укриват. Заловените горяни, арестуваните ятаци и членове на нелегалната организация са дадени на съд.

На 15 дек. 1950 г. в Пазарджик е произнесена присъда на 29 души – горяни и членове на нелегалната организация, от които трима, между които и Спас Асенов Иванов, в неизвестност. Издадени са 7 смъртни присъди, 3 присъди - до живот, а останалите на различни срокове строг тъмничен затвор.

През пролетта на 1950 г. в с. Миладиновци, Ямболска околия се образува нелегална организация “Оранжева партия”, която успява за кратко време да създаде сред населението от “ бедни и средни селяни”, нелегални групи в 21 села в околията. Нелегалната организация си поставя за цел събиране помощи за нелегалния отряд от горяни в Пазарджишка околия, с командир Спас Асенов Иванов, подпомагане репресирани николапетковистки семейства, разпространяване на позиви и като крайна цел въоръжена борба. Ръководството на нелегалната организация се подготвя за формиране на горянска чета, започва снабдяване с оръжие и подготовка за скривалище в м. Манастирски баир, Ямболско.

През пролетта на 1951 г. нелегалната организация е разкрита, арестувани са 30 човека, една част от които са изпратени в ТВО, а други 11 души са предадени на съд. Издадена е 1 смъртна присъда, трима са осъдени на различни срокове строг тъмничен затвор, 6 на различни срокове лишаване от свобода и един е признат за невинен.

ГОРЯНСКАТА ГРУПА В СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ

През пролетта на 1948 г. започва подготовка за нелегално възстановяване на БЗНС /НП/ в Стара Загора и окръга. Създават се нелегални организации в Стара Загора, Нова Загора, Казанлък и Чирпан. Главна задача на нелегалната организация и на първите организирани нелегални групи по селата е да се събират помощи за нелегални и репресирани, да се набавят оръжие и боеприпаси. След разкриване на нелегалната организация през м. октомври 1950 г., застрашени от арестуване, трима души минават в нелегалност и образуват малка въоръжена група, която не извършва терористически действия, а се укрива, като се опитва да установи връзка с други нелегални групи или връзка за прехвърляне в Турция. През пролетта на 1951 г. нелегалните организации и въоръжена група са разкрити и ликвидирани. Проведени са два процеса на Старозагорският окръжен съд, единият в Стара Загора от 27 до 29 юни 1951 г., а вторият в Чирпан от 13 до 15 септември с.г. Осъдени са 12 души на различни срокове лишаване от свобода.

ГОРЯНСКИТЕ ЧЕТИ В СЛИВЕНСКИЯ БАЛКАН

През пролетта на 1950 г. в Сливен се образува нелегална организация “Комитет на съпротивата”, която създава в 19 села нелегални групи с отговорници. По същество това е възстановяване на забранения БЗНС – Никола Петков. През м. август същата година в Сливенския балкан се провежда конференция на която се решава да се формира горянска чета. Първата горянска чета е формирана през м. юли с.г. в Сливенския балкан в състав от 8 души- 9 души с ръководител Костадин Дейков. Четниците са въоръжени с 2 автомата, 5 пушки, 7 пистолета, бомби, патрони, раници, платнища, бинокли, военна радиопредавателна станция и циклостил. Към средата на м. ноември 1950 г. след успешно реализирани мероприятия от ДС четата е разкрита и ликвидирана. На свързаните с нея нелегални групи, помагачи и ятаци също е нанесен тежък удар.

През м. април 1951 г. спасените от репресии, членове на разкрити нелегални групи, опирайки се на неразкрити групи на “Комитета на

съпротивата” сформират нова горянска чета с ръководител Георги Маринов – Търпана, наричан от местното население Бенковски. В началото Втора Сливенска горянска чета наброява около 30 души. През м. май четата достига 72 души. В историята на Горянското движение безспорно тя е най-многобройната, добре организирана и подготвена във военно отношение и има голям авторитет сред местното население. Органите на ДС започват акции за ликвидиране на групата, чрез засади и блокади, организирани от органите на властта (ДС, НМ, и ВВ към МВР) една част от четниците са убити. Тези които успяват да се измъкнат, чрез агентурно-оперативни мероприятия са задържани. В справка на службите на ДС се посочва: “Така например бандитската група в Сливенския балкан, наброяваща 72 бандити, беше ликвидирана без остатък, една част от които бяха заловени и осъдени, а друга част – избити”.¹⁰ Заловените горяни и арестуваните ятаци, помагачи и членове на нелегалната организация са съдени по пет процеса. Издадени са 20 смъртни присъди.

ГОРЯНСКА ГРУПА В ПОПОВСКА ОКОЛИЯ

В началото на 1951 г., от миналия в нелегалност Иван Минчев, в селата на Поповска околия се създават нелегални организации. По политическа принадлежност членовете на тези организации са привърженици на БЗНС- Н. Петков. През есента на същата година се образува и горянска чета, която в края на годината наброява 15 човека. Движи се в района на селата Опака, Градище, Горско Албаново, Любен, Крепча, Паламарци и Ковачевци, Поповска околия, като установява връзка и с русенските горяни. Горяните от групата в Поповска околия не провеждат акции, а само агитират и настройват населението срещу управляващата власт и мероприятията на същата. В началото на 1952 г. групата е ликвидирана. През м. юли 1952 г., заловените горяни и членове на нелегалната организация са съдени от Шуменския окръжен съд.

ГОРЯНСКА ГРУПА В РУСЕНСКИ ОКРЪГ

¹⁰ Пак там, ф. 13, оп. 3, а.е. 943.

След излизане на Закона за разтуряне на опозиционните партии – 1947 г., в Русенски окръг някои от членовете на БЗНС – Н. Петков започват през 1949 г., да се събират и организират в нелегални организации, с цел подпомагане на репресираните и техните семейства. При разкриването на тези организации, една част от членовете им минават в нелегалност, а в последствие стават членове на нелегални въоръжени групи – горянски чети.

През есента на 1950 г. в Русе се създава нелегалната организация “Областен земеделски център № 1”. Последва формирането на районни комитети и местни организации. Така създадената нелегална организация, чиито членове са предимно николапетковисти, става база за формирането на горянска група в Русенски окръг. Създадена в края на 1950 г. горянска група наброява 8 човека, в последствие групата достига 40 души, които си създават широка мрежа от ятаци и помагачи. През м. май-юни 1951 г. групата е разгромена. В доклад от сътрудник на отдел XII четем, че една част от членовете на групата са убити, друга заловени и “предали се 28 души”. Заловените горяни, арестуваните ятаци и членове на нелегалната организация са съдени, през есента на 1951 г., в два процеса от Русенския областен съд.

НЕЛЕГАЛНИ ВЪОРЪЖЕНИ ГРУПИ В ПЛОВДИВСКИ ОКРЪГ

През м. април 1951 г. в Пловдив се образува нелегална организация – ОСДБ – “Организация на съпротивителното движение в България“ - Горяни. На нейното първо събрание на 15 април с.г., след изслушване на доклада се поставя главната и основна задача на организацията - да се започне подготовка за формирането на нелегални въоръжени чети в Балкана.

През лятото на 1951 г. в района на Пловдивски окръг действат четири горянски чети.

Първата и най-активната е горянската чета в Казанлъшка околия с командир Георги Комитов, която с оглед на своята безопасност се разделя на две, в същия район действа и въоръжена група от трима души с командир Иван Ваневски. В началото на м. април 1951 г. избягалите от казармата редници Петко Маринов Китиков и Георги Иванов Комитов поставят началото на сформирането на горянска група в околността на с. Стряма,

Пловдивско. Избягалите се свързват с ръководството на нелегалната организация в Пловдив – ОСДБ “Горяни”. На срещата между тях се взима решение да се сформира горянска група с яташка база от образуваната вече нелегална организация. В началото на м. април се сформира първата горянска група в Казанлъшко в състав от 9 души. В началото на лятото групата понася първите удари, убит е един от четниците, а командирът е заловен. Към останалите членове на групата се присъединяват застрашени от арест членове на нелегалната организация ОСДБ - “Горяни” и така броят им нараства. Горяните в Казанлъшка околия са разпръснати на три групи. Едната се установява в селата Розовец, Зелениково, Турия и Александрово и наброява 10 души, втората в състав от 19 души действа в селата Златосел, Дрангово, Зелениково, Свежен и Мрачник; и в с. Стряма, Казанлъшко, действа въоръжена групата от трима души с командир Иван Ваневски. Трите групи подържат връзка по-между си посредством ятаците си. Горяните ползват широка мрежа от ятаци и помагачи на брой около 300 души. В справка от служител на ДС четем “характерно за съществуването на горната банда бе това, че тя бе станала притегателен център за излизане в нелегалност на младежи от селата, където действаше бандата”.¹¹ Горянските групи в Казанлъшка околия са ликвидирани в началото 1952 г.

Втората група от 6 души, действа в района Карловска околия, неин командир е Атанас Иванов Баталов.

Третата група в състава от 7 души се движи в района на селата Марково, Гълъбово и Ситово, Пловдивска околия и около с. Добралък, Асиновградско.

Четвъртата група е от 9 души и е създадена в района на с. Първенец, Пловдивско.

ГОРЯНСКА ГРУПА В САМОКОВСКА ОКОЛИЯ

През есента на 1950 година започва изграждането на нелегална организация в Самоковска, Станкедимитровска и Кюстендилска околии. Като основен принцип за създаването на местните нелегални организации се приема, групите по места да бъдат от трима души. Членовете и

¹¹ Пак там, ДС-1455 Разповерено.

симпатизантите на нелегалната организация по политическа принадлежност са повече членове на забранените БЗНС – Н. Петков и Земеделския младежки съюз – Сърбински, но има и бивши членове на “Бранник”, анархисти, легионери и безпартийни. Главната задача, която си поставя организацията, е да се въоръжава и да се подготви за свалянето на установената власт. За тази цел се започва събирането на пари за нелегална борба, снабдяването с оръжие и изграждането на скривалище и землянка в района на с. Рила, Самоковско. Установяват се връзки с бивши членове на БЗНС – Н. Петков във София и се създава нелегален канал за Турция.

През есента на 1951 г. нелегалната организация е разкрита, а главните ѝ ръководители са осъдени на смърт.

ГОРЯНСКА ГРУПА В САПАРЕВА БАНЯ

През есента на 1951 г. след разкриването на нелегалната организация в Самоковска околия, нелегалната организация в Сапарева баня преминава веднага към формиране на горянска чета. Основната цел, която си поставя въоръжената група, е да създаде съпротивително движение в околията. Но горянската група, с командир Петър Драганов Петров, просъществува само две седмици, арестувани и предадени на съд са 9 души.

В годините 1949-1956 г., също съществуват отделни лица, които минават в нелегалност, без да се ангажират с образуването на въоръжени групи. Те се стремят преди всичко да се движат от едно място на друго, като се опитват да заличат следите си и организират самото укриване, като се опират преди всичко на родствени и кръвни връзки. По-малки и характерни са: групата с район на действие Еленския балкан, в района на с. Чепеларе, Асеновградско, с. Габра, Ихтиманско и др.

Допуснатите грешки от местните органи на властта и на партийните функционери при масовизацията на ТКЗС-та, насилственото коопериране, икономическите затруднения, събиране на непосилни държавни доставки, чрез налагане на репресивни мерки от страна на органите на МВР са основните причини за недоволство и съпротива през 1949–1956 г. За разлика от предишните години сега горянското движение в България прави опит да

образува единен ръководен център, като се търси връзка с отделните горянски групи, за да се приведат всички съпротивителни сили в известност за осъществяването в подходящ момент на съвместни акции за сваляне на властта. През този период горянските групи осъществяват съвместни акции, прилагат методите на конспирация. Характерни са наказателните акции срещу представители на властта с цел да ограничат репресиите им над населението.

Достояние за българската общественост стават и имената на хората, участници в движението, тяхната политическа принадлежност, имотно състояние, образование. Показват се и причините, поради които те не са могли да осъществят своите цели и задачи.

Светът научи за въстанието в Източна Германия през 1953 година, за събитията в Унгарската революция през 1956 година, за Пражката пролет през 1968 година, но много малко са хората, които са чували нещо за горянското движение – една продължителна съпротива, съществувала в България от края на 1944 г до 1956 г. срещу установения в годините след 09.09.1944 г. комунистически режим и налагането на съветския модел на управление в страната и тя трябва да намери място в съвременната история на България. В предложението на президентите на България д-р Желю Желев и Петър Стоянов за обявяването на 1 февруари за Ден на почит и признателност към жертвите на комунистическия режим се подчертава, “че чрез борбата на горяните и много техни последователи България се е превърнала в първата страна от съветския блок, която оказала въоръжена съпротива на настъпващата комунистическа диктатура”. Спас Райкин, в предговора си към сборника от документи “Политическо пътешествие срещу ветровете на ХХ век”, том 3, за участието му в горянското движение в Пловдивска околия през 1951 г. пише: “Те може да са патетично наивни, но саможертвено и геройски настроени, и никой не може да им отнеме честта, която заслужават”.¹² И, както е видно за българската история и българската общественост, винаги ще има хора на различни мнения, хора от “двете страни на барикадата”, но добри или лоши, престъпници или герои, те, горяните, заслужават честта да имат място в учебниците по история.

¹² Райкин, С. “Политическо пътешествие през ветровете на ХХ век”, том 3, С. , 2002.

Съставителите се надяват, че публикуваните документи са добра база за запознаване с темата “горянско движение”. В тях могат да се открият факти и данни и да се направят всякакви анализи за съпротивителното движение срещу комунистическия режим в България през периода 1944 -1956 г. Издирените и подбрани материали могат да представляват не само научен, но и любителски интерес и да са полезни не само за бъдещите изследователи на нашата съвременна история, но и за широк кръг от читатели.

Съставителите имат амбицията да се продължи издирването и обнародването и на документите, отнасящи се за дейността на радиостанция “Горяни”, както и за съпротивата на идващите зад граница нелегални българи, за да бъдат разкрити характерът и главните насоки на горянското движение в България, оказало съпротива срещу народно-демократичната власт в нашата страна в първото десетилетие от нейното установяване.